RUSYA FEDERASYONU'NUN NÜKLEER CAYDIRICILIK POLİTİKASI

Süreç içerisinde nükleer silahların yayılımı, sınırlanması ve kontrolü ile imha edilmelerine yönelik çeşitli anlaşmalar imzalanmış olmasına karşın günümüzde dokuz devlet (ABD, RF, İngiltere, Fransa, Çin, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore ve İsrail) nükleer silaha sahiptir. Bu süreçte nükleer silahlarından vazgeçen tek devlet ise Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur.

Doç. Dr. Ahmet Sapmaz

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Nükleer silahlar günümüzde uluslararası güvenlik sisteminin en önemli unsurlarından biridir. Küresel ve bölgesel ölçekte bazı devletler nükleer silahlara sahiptirler ve nükleer silahları ulusal, bölgesel ve küresel güvenliğin en önemli garantörü olarak tanımlamaktadırlar. Nükleer silahlar ilk defa ABD tarafından geliştirilerek İkinci Dünya Savaşı'nı sonlandırmak maksadıyla Ağustos 1945'te Japonya'ya karşı kullanılmışlardır.[1] ABD ile İkinci Dünya Savaşının sonlarına doğru anlaşmazlık içerisine düşen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) 29 Ağustos 1949 tarihinde ilk başarılı nükleer silah testini gerçekleştirmiştir. Nükleer silahlar Soğuk Savaş süresince ABD liderliğindeki Batı Bloğu ile SSCB liderliğindeki Doğu Bloğu arasındaki rekabetin temel dayanağını teşkil etmiştir. Nükleer silahlar devletlerin güvenliği ile bekaları açısından büyük önem taşıdığından ve kullanımlarında esneklik sağladığından kara, hava ve deniz konuşlu silah sistemleri olarak geliştirilmişlerdir. Ekim 1962'de yaşanan Küba Füze Krizi nedeniyle nükleer savaşın eşiğine gelen ABD ve SSCB ilişkilerinde bir yumuşama sürecine girilmiştir. Süreç içerisinde nükleer silahların yayılımı, sınırlanması ve kontrolü ile imha edilmelerine yönelik çeşitli anlaşmalar imzalanmış olmasına karşın günümüzde dokuz devlet (ABD, RF, İngiltere, Fransa, Çin, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore ve İsrail) nükleer silaha sahiptir. Bu süreçte nükleer silahlarından vazgeçen tek devlet ise Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur.

Nükleer silahlar yarattıkları etki ile günümüze kadar muharebe sahasında kullanılan silahlardan farklılık arz etmektedir. Silahlar genellikle muharebe sahasında muharebelerin ve genel olarak savaşın kazanılmasında kullanılırken, nükleer silahlar günümüzde genellikle savaşların önlenmesi maksadıyla kullanılmaktadır. Bu nedenle, günümüzde caydırıcılık teorisinin en önemli bileşenini nükleer silahlar oluşturmaktadır. Nükleer silaha sahip devletler uluslararası ilişkilerinde görece daha bağımsız hareket edebilmektedirler. Nükleer silahlara sahip bir devlete savaş açmak günümüzde devletler tarafından dikkatle ele alınması gereken en önemli sınırlayıcı hususlardan biri konumundadır. Peki, nükleer silahları bu denli korkutucu ve tehlikeli kılan şey nedir? Günümüzde tek bir nükleer silahın yarattığı yıkıcı etkiyi diğer konvansiyonel silah sistemlerinin yaratabilmesi için çok sayıda silaha ve uzun bir süreye ihtiyaç vardır. Ayrıca nükleer silahların kullanımı sonrası ortaya çıkan radyasyonun etkileri uzun yıllar sürerek insan sağlığını olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Tek bir nükleer silah ile patlama dalgası, yoğun ışık, ısı ve radyasyon etkisi yaratılarak saniyeler içerisinde büyük bir yıkım gerçekleştirmek mümkündür. Örneğin ABD tarafından 6 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima'ya atılan uranyum katkılı bomba; 1,5 km çapında alanı tamamen yok etmiştir. Oluşan patlama neticesinde patlama merkezinde üç bin santigrat derece ısı ortaya çıkmıştır. İlk aşamada seksen bin, 1945 yılı sonuna kadar ise iki yüz bin insan hayatını kaybetmiştir.[2] Ayrıca 1945 yılından günümüze insan sağlığı açısından olumsuz etkiler yaratan radyasyon etkisi devam etmektedir.

Nükleer silahlar yalnızca ABD tarafından Japonya'ya karşı kullanılmış ve sahip oldukları yıkıcılık nedeniyle o tarihten günümüze başka herhangi bir devlet tarafından

kullanılmamıştır. Dolayısıyla nükleer silah, yarattığı etkiler bakımından bir silahtan daha fazlasıdır. Bu noktada nükleer silahlar günümüzde sahip oldukları büyük yıkım yaratma potansiyeli nedeniyle fiziksel açıdan kullanılamamaları nedeniyle daha çok muhtemel kullanımları tehdidiyle caydırıcılık sağlanan psikolojik baskı silahına dönüşmüşlerdir.

Nükleer silahlar günümüzde sahip oldukları büyük yıkım yaratma potansiyeli nedeniyle fiziksel açıdan kullanılamamaları nedeniyle daha çok muhtemel kullanımları tehdidiyle caydırıcılık sağlanan psikolojik baskı silahına dönüşmüşlerdir.

Rusya Federasyonu ve Nükleer Silahlar

SSCB nükleer silahlara sahip olmasının ardından NATO ile arasındaki askeri güç dengesini gözetmiştir. Bu kapsamda SSCB bazı dönemlerde nükleer silahlara daha fazla önem verirken, bazı dönemlerde ise konvansiyonel silahlara daha fazla ağırlık tanımıştır. SSCB'nin nükleer silah politikasının temeli uluslararası politikada kendine prestij sağlamak ve özelde ABD ve genelde NATO ile muhtemel bir savaşta karşı taraf için katlanılması gereken maliyeti artırmaktı. Dolayısıyla SSCB, ABD'nin muhtemel bir nükleer saldırısı sonrası, ABD'ye karşı gerçekleştireceği nükleer saldırılar ile ABD'yi yok edebilecekti. Buna karşılık SSCB'nin muhtemel bir nükleer saldırısı sonrasında ABD de nükleer saldırılar ile SSCB'yi yok edebilecekti. SSCB ve ABD'nin nükleer silahlarla muhtemel bir ilk nükleer saldırı sonrası yine nükleer silahlarla birbirlerini karşılıklı yok etme kabiliyetine sahip olmaları uluslararası ilişkiler literatüründe "karşılıklı garantili yok oluş" olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda SSCB, ABD ile "karşılıklı garantili yok oluş" çerçevesinde denk bir nükleer güç olmaya çaba göstermiştir. 1962 yılı Küba Füze krizi sonrası edinilen tecrübeler neticesinde 1972 yılında Anti-Balistik Füze Antlaşmasının imzalanması ile füze savunma sistemlerinin sınırlanması sonucunda muhtemel bir nükleer saldırı sonrası ikincil saldırıya maruz kalma tehdidi hem ABD hem de SSCB için artmıştır. Bu durum tarafları daha fazla nükleer silah üretmeme konusunda teşvik etmiştir.[3] Ancak SSCB dağıldığında Rusya Federayonu (RF), Ukrayna, Belarus ve Kazakistan'da stratejik nükleer silahlar ve diğer birçok eski SSCB ülkesinde ise taktik nükleer silahlar bulunmaktaydı. RF, halefi olarak SSCB'nin tüm nükleer silahlarının sahibi olmak istemiş ve bu durum başta ABD olmak üzere diğer büyük güçler tarafından benimsenmiştir. Bu kapsamda SSCB'nin taktik nükleer silahlarının tümü RF'ye nakledilmiş ancak stratejik nükleer silahların RF'ye transferi özellikle RF ile Ukrayna arasındaki çeşitli sorunlar nedeniyle gecikmiştir. Nihayetinde 1994 yılında imzalanan Budapeşte Memorandumu ile Ukrayna, RF'ye ülkesindeki nükleer silahları teslim etme karşılığında RF, ABD ve İngiltere'den güvenlik garantileri almıştır.

RF, SSCB'nin dağılması sonrası güvenliğini temelde nükleer silahların sağladığı caydırıcılığa dayandırmıştır. Bunun temel nedeni RF'nin, konvansiyonel kuvvet kapasitesinde görülen düşüş ve SSCB'den dünyanın en büyük nükleer silah envanterini teslim almış olmasıdır. Diğer yandan geçmişte SSCB'de olduğu gibi günümüzde RF'nin en büyük tehdit algılaması Avrupa cephesinde

NATO ve Asya cephesinde Çin ile eş zamanlı savaşmak durumunda kalmaktır. Bu kapsamda 1990'lı yılların başında RF'nin batıda NATO, güneyde Çin'e karşı caydırıcılığını sağlayacak temelde nükleer silahlar hariç bir askeri gücü bulunmamaktaydı. Devam eden süreçte NATO'nun doğuya doğru genişlemeye başlaması ve ABD'nin RF ile arasındaki stratejik nükleer silahlar açısından kurulan stratejik dengeyi ortadan kaldıracak şekilde 2002 yılında Anti-Balistik Füze (ABM-Anti-Ballistic Missile) Antlaşmasından çekilmesi ve balistik füze savunma sistemlerini geliştirmeye başlaması RF'nin tehdit algılamasını artırmıştır. Bununla birlikte RF için konvansiyonel açıdan caydırıcı bir silahlı kuvvet yaratmak 1990'lı yılların başında ekonomik açıdan hem mümkün görülmemiş hem de maliyet-etkin olarak değerlendirilmemiştir. Bu kapsamda RF askeri güvenliğinin temel garantörü olarak sahip olduğu nükleer silahları görmüştür. Rus ekonomisinin sorunlarla karşı karşıya olduğu ve 1998 yılında iç borçlarını ödeyemeyip moratoryum ilan ettiği, silahlı kuvvetlerin de her açıdan zor durumda bulunduğu bir dönemde dahi RF nükleer silah kuvvetlerini %100 operasyonel durumda bulundurmuştur.[4]

RF günümüzde envanterinde en yüksek sayıda nükleer silah bulunduran ülke durumundadır. RF, 2023 yılı itibariyle 1.674'ü konuşlandırılmış, 2.815'i depolanmış durumda toplam 4.489 nükleer silah başlığına sahiptir. Toplam 4.489 nükleer savaş başlığının 2.673'ü stratejik nükleer savaş başlığı, 1.816'sı ise taktik nükleer savaş başlığıdır. Stratejik nükleer savaş başlıklarının 580 adedi Tu-95 MS/M ve Tu-160M1/M2 bombardıman uçaklarına konuşlandırılabilen tiptendir. 1.197 adet stratejik nükleer savaş başlığı ise Topol, Yars ve Voyevoda gibi kıtalararası balistik füzeler ile fırlatılabilen nükleer savaş başlıklarıdır. 896 adet stratejik nükleer savaş başlığı ise Sineva ve Bulava denizaltılarında konuşlandırılabilen nükleer savaş başlıklarıdır.[5] RF'nin en yakın rakibi ABD ise 1.770'i konuşlanmış ve 1.938'i depolanmış toplam 3.708 nükleer savaş başlığına sahiptir.[6] Mevcut durumda RF, tüm milli güç unsurları birlikte değerlendirildiğinde dünyanın en güçlü ülkesi durumunda olan ABD'ye varoluşsal tehdit yaratabilecek yegâne ülkedir.[7]

RF, dünyanın en büyük ülkesi olması, uzay ve belirli savunma sanayi teknolojilerinde ileri teknolojiye sahip olması ve doğalgaz ve petrol üretimindeki göstergeler dışında dünya sıralamasında ilk sıralarda değil iken neden dünyanın en büyük nükleer silah envanterine sahip bulunmaktadır? Bu önemli soruya verilebilecek cevapların sayısı fazladır. Ancak bunların başlıcaları şunlar olabilir: Öncelikle Rusya, Avrupa siyasetinde önemli bir aktör olarak ortaya çıktığından ve çok milletli geniş topraklara sahip olduğundan bu yana sürekli güçlü bir orduya sahip olmak istemiştir. Devamında SSCB, Batının kapitalist sistemine karşı komünist sistem ile siyasi, askeri, ekonomik ve ideolojik karşıt duruş sergilemiştir. SSCB'nin dağılması sonrası yerini alan RF ise günümüze kadar dünya siyasetindeki konumunu belirlemeye çalışmakta ve büyük güç politikası takip etmektedir. Dolayısıyla tüm bu süreçlerde Rusya için sahip olduğu nükleer silahlar ulusal güç parametrelerinde önemli bir bileşen haline gelmiştir. RF sınırlı ekonomik gücü ve büyük güç politikası çerçevesinde iddialı siyasi hedefleri doğrultusunda nükleer silahları ulusal güvenliğini sağlamak açısından maliyet-etkin bir seçenek olarak görmektedir. Diğer yandan ABD tarafından yapılan tehdit değerlendirmesine göre özellikle RF-Ukrayna Savaşında konvansiyonel açıdan giderek zorlanan Moskova'nın askeri güvenliğini giderek daha fazla nükleer silahlara dayandırılacağı belirtilmektedir.[8]

Genelde NATO ve özelde ABD'nin gelişmiş konvansiyonel gücüne erişmekte zorlanan RF, nükleer silahların caydırıcılığına dayalı, askeri ve askeri olmayan yöntemlerin beraber kullanıldığı hibrit savaş taktiğini benimsemiştir.

Rusya Federasyonu'nun İcra Ettiği Askeri Harekâtlarda Nükleer Silahların Rolü

Genelde NATO ve özelde ABD'nin gelişmiş konvansiyonel gücüne erişmekte zorlanan RF, nükleer silahların caydırıcılığına dayalı, askeri ve askeri olmayan yöntemlerin beraber kullanıldığı hibrit savaş taktiğini benimsemiştir. 2008 yılında farklı bir devletten ya da ittifaktan yardım almayan ve milli güç unsurları kendisine kıyasla çok düşük olan Gürcistan karşısında çeşitli aksaklıklara karşın beş günde konvansiyonel olarak üstün gelen RF, 2014 yılında hibrit savaş teknikleri ile Ukrayna'dan Kırım'ı ilhak etmiş ve müteakiben Ukrayna'nın doğusunda Rus yanlısı ayrılıkçı harekete destek vermiştir. RF, 2015 yılında genellikle hava kuvvetleri odaklı olarak Suriye'de rejim güçleri ve İran milislerinin kara harekâtına destek vermiş ve askeri dengeyi Beşer Esad lehine çevirebilmiştir. Moskova, 24 Şubat 2022 tarihinde ise Ukrayna'ya karşı yine hibrit savaş taktikleri ile kısa sürede başarı elde edeceğini düşünmüş ve bu çerçevede "özel askeri operasyon" adını verdiği askeri harekâtı başlatmıştır. Ancak RF, Ukrayna'da siyasi ve askeri hedeflerine büyük ölçüde ulaşamamış ve bahse konu askeri harekât, ABD ve Batılı ülkelerin Ukrayna'ya geniş ölçüde siyasi, askeri ve ekonomik destek verdikleri ama doğrudan savaşa müdahil olmadıkları bir vekâlet savaşına dönüşmüştür. Tüm bu savaşlarda RF konvansiyonel askeri kuvvetlerini, nükleer caydırıcılığı himayesinde kullanmıştır. Nitekim mevcut uluslararası düzenin de facto lideri konumunda bulunan ABD, SSCB'nin çökmesi sonrası küresel hegemonyasına karşı

vaki başkaldırılara askeri açıdan tek taraflı, koalisyonlar ya da ittifaklar çerçevesinde müdahalede bulunurken, RF'nin askeri müdahalelerine doğrudan askeri bir karşılık verememiştir. Bunun temel nedeni, RF'nin nükleer silah kabiliyeti ve bunun neticesinde sahip olduğu nükleer caydırıcılıktır.

RF, SSCB'nin çöküşü sonrası ABD'yi askeri doktrin ve ulusal güvenlik stratejilerinde önce tehlike ve sonrasında tehdit olarak tanımlamıştır. Nihayetinde, RF-Ukrayna savaşı ABD'nin RF tarafından düşman olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Günümüzde ABD'nin sahip olduğu konvansiyonel ve nükleer yetenekler, RF için en önemli ulusal güvenlik tehdidini oluşturmaktadır. Bu kapsamda RF'nin nükleer savaş planlamasının asıl odağı ABD'dir.[9] Aleksey Arbatov'un da belirttiği gibi nükleer caydırıcılık gerçekte nükleer savaşı dışlamamakta, aksine nükleer savaşın planlanması ve bunun potansiyel düşmana hissettirilmesini içermektedir.[10] Ünlü Rus jeopolitikçi Aleksandr Dugin'e göre ise RF'nin 'Avrasya projesi'nin gerçekleştirilebilmesi NATO ile RF arasında stratejik dengenin korunmasına bağlıdır ve bahse konu stratejik dengede RF'nin sahip olduğu nükleer silah kapasitesi ana unsur olarak büyük önem taşımaktadır.[11]

Rus askeri doktrininde savaşlar dört kategoride incelenmektedir. Bunlar; askeri çatışma, yerel savaş, bölgesel savaş ve büyük ölçekli savaştır.[12] RF, savaşa varmayan askeri çatışmalarda nükleer silah kullanımını öngörmemektedir. Rus askeri doktrinine göre yerel savaşta (Örneğin RF-Ukrayna Savaşı), karşıt devlet veya devletler nükleer silah kullanımı ile tehdit edilmektedir. Bölgesel bir savaşta (Örneğin RF ile NATO arasında Avrupa'da yaşanan bir savaş) stratejik olmayan nükleer silahların (taktik nükleer silahların) düşman kuvvetlerine karşı kullanılması ve stratejik nükleer silahların ise kısmen sınırlı olarak kullanılması öngörülmektedir. Büyük ölçekli savaşta (örneğin, nükleer savaş) ise taktik nükleer silahların düşman kuvvetlerine karşı yoğun olarak kullanımı, taktik ve stratejik nükleer silahların ise düşmanın askeri ve ekonomik hedeflerine karşı yoğun kullanımı planlanmaktadır.[13] Bu kapsamda nükleer silahların genel olarak üç ana görevi bulunmaktadır: Savaşın seviyesinin yükseleceği tehdidi ile nükleer silahlar ile caydırıcılık sağlama, savaşın seviyesini yönetmek maksadıyla nükleer silahları sınırlı şekilde kullanma ve son olarak yoğun misilleme ya da savaşın seviyesinin yükselmesi durumunda nükleer silahları yoğun olarak kullanma.[14]

RF'nin, Ukrayna'ya karşı başlattığı harekâtın amacı gerçekte ABD ve NATO'nun siyasi ve askeri hedeflerini Ukrayna'yı kapsayacak şekilde genişletmelerine engel olmaktır. Bu nedenle RF, ABD ve NATO karşısında konvansiyonel açıdan zayıflığını gözeterek Ukrayna'ya yönelik askeri harekâtın başında nükleer caydırıcılığını ABD ve NATO'ya hissettirecek açıklamalarda bulunmuştur. Putin, Ukrayna'ya yönelik "özel askeri operasyonun" başladığını açıkladığı konuşmasında; RF'nin SSCB'nin çöküşü sonrası askeri yeteneklerinin

RF'nin, Ukrayna'ya karşı başlattığı harekâtın amacı gerçekte ABD ve NATO'nun siyasi ve askeri hedeflerini Ukrayna'yı kapsayacak şekilde genişletmelerine engel olmaktır. Bu nedenle RF, ABD ve NATO karşısından konvansiyonel açıdan zayıflığını gözeterek Ukrayna'ya yönelik askeri harekâtın başında nükleer caydırıcılığını ABD ve NATO'ya hissettirecek açıklamalarda bulunmuştur.

önemli bölümünü kaybetmesine rağmen günümüzde dünyanın en güçlü nükleer devleti olduğunu, ayrıca bazı son teknoloji silah sistemlerinde avantaja sahip olduğunu, bu çerçevede RF'ye saldıranların yenilgi ile karşılaşacaklarını açıklamıştır. Putin konuşmasının devamında aşağıda verilen haliyle RF-Ukrayna Savaşı özelinde ABD ve NATO'ya, RF'nin nükleer caydırıcılığını şu şekilde hatırlatmıştır:

> "Şimdi bu gelişmelere dışarıdan müdahale etme eğiliminde olabilecekler için çok önemli bir şey söylemek istiyorum. Kim önümüze çıkmaya çalışırsa çalışsın, ülkemiz ve halkımız için tehdit oluşturmaya çalışsa da, Rusya'nın derhal karşılık vereceğini ve sonuçlarının tarihiniz boyunca görmediğiniz türden olacağını bilmeliler. Olaylar nasıl gelişirse gelişsin biz hazırız. Bu konuda gerekli tüm kararlar alınmıştır. Umarım sözlerim duyulur."[15]

Putin 27 Şubat 2022 tarihinde NATO liderlerinin saldırgan açıklamalarını gerekçe göstererek temelini nükleer silah birliklerinin oluşturduğu RF stratejik caydırıcılık kuvvetlerinin hazırlık durumunun "özel savaş" statüsüne yükseltilmesi emrini vermiştir.[16] RF, nükleer caydırıcılığı sayesinde ABD ve NATO'nun, RF-Ukrayna Savaşına doğrudan müdahil olmasına engel olabilmiştir. Putin, Şubat 2023'te, ABD ile RF arasında nükleer silahlar konusunda yürürlükteki son anlaşma olan Yeni START Antlaşmasının askıya alındığını açıklamıştır. Moskova, Mart 2023'te Minsk yönetiminin isteği üzerine Belarus'a taktik nükleer silah konuşlandırılacağını açıklamış ve taktik nükleer silahların bir bölümü Belarus'a konuşlandırılmıştır. Bu durum RF tarafından özellikle Ukrayna Savaşı nedeniyle nükleer silah kullanılıp kullanılmayacağı sorusunu büyük bir uluslararası güvenlik sorunu olarak ortaya çıkarmış ve RF'nin nükleer caydırıcılık politikasının incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu noktada ise RF'nin askeri doktrinlerinin ve 2020 yılında yayımlanmış olan nükleer caydırıcılık politikasının ele alınması önem arz etmektedir.

Rusya Federasyonu'nun Nükleer Caydırıcılık Politikası

Büyük devletler belirli politikalarını dünyaya yayımladıkları doktrin, strateji, konsept ve politika belgeleri ile ilan etmektedirler. Resmi düzeyde bir irade beyanı olan bahse konu dokümanlar, devletlerin ilgili konu hakkında ne düşündüğünü ortaya koymaktadır. RF açısından sahip olduğu nükleer silahlar büyük önem taşıdığından ve stratejik caydırıcılığının bel kemiğini oluşturduğundan askeri doktrinlerinde nükleer caydırıcılığa büyük önem vermiştir. Öyle ki 2020 yılında Moskova tarafından nükleer caydırıcılık ile ilgili stratejik bir doküman hazırlanmış ve dünya kamuoyuna deklare edilmiştir.

RF'nin nükleer caydırıcılık politika ve stratejilerini incelemeye başlamadan önce RF'nin stratejik caydırıcılığı nasıl tanımladığını ele almak gerekmektedir. RF'ye göre stratejik caydırıcılık, askeri ve askeri olmayan tedbirler ve yetenekler ile karşıt tarafın RF'ye karşı kuvvet kullanmasının özellikle stratejik düzeyde engellenmesi olarak tanımlanmaktadır.[17] RF'nin stratejik caydırıcılık amacıyla kullandığı askeri yetenekler çoğunlukla hem nükleer hem de konvansiyonel tedbirleri/yetenekleri içermektedir. Örneğin RF lideri Putin, stratejik caydırıcılığa katkı sağlamak maksadıyla 2018 yılında dünyada eşi benzeri olmadığını öne sürdüğü Sarmat kıtalararası balistik füzesi, Zirkon deniz konuşlu hipersonik füzesi ve hava konuşlu Kinzhal füzesini tanıtmış ve ilgili silah sistemleri RF ordusunun envanterine girmiştir.

RF'nin ilk resmi askeri doktrini 2 Kasım 1993 tarihinde yayımlanmış ve doktrinde SSCB'nin çöküşü sonrası RF'nin konvansiyonel açıdan ABD ve NATO karşısında zayıflamış olması neden gösterilerek SSCB tarafından verilen nükleer silahları ilk kullanan olmama taahhüdü geri çekilmiştir.[18] Putin'in 2000 yılında RF devlet başkanı olması sonrasında Moskova, NATO'nun doğuya doğru genişlemeye başlaması ve NATO tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın Yugoslavya'ya karşı düzenlenen askeri harekât üzerine nükleer silah kullanma eşiğini düşürerek kendisine karşı konvansiyonel silahlarla yapılan saldırılarda ulusal güvenliğine yönelik kritik durum oluştuğunda nükleer silah kullanılabileceğini ilan etmiştir.[19] 2010 ve devamında 2014 yıllarında yayımlanan RF askeri doktrininde ise nükleer silah kullanma eşiği yeniden yükseltilmiş ve devletin varlığına yönelik ciddi kritik durumlar ortaya çıktığında nükleer silah kullanılabileceği ifade edilmiştir.[20]

Son olarak, RF Devlet Başkanı Putin tarafından 2 Haziran 2020 tarihinde "Rusya Federasyonu'nun Nükleer Caydırıcılık Konusunda Devlet Politikasının Temel İlkeleri" adlı stratejik belge onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bahse konu stratejik doküman çerçevesinde,

potansiyel düşmanlara karşı etkili caydırıcılık sağlanması devlet için en büyük öncelik olarak belirtilmektedir. Caydırıcılığı sağlamanın en etkin yolu ise nükleer kabiliyetleri de içeren güçlü bir silahlı kuvvete sahip olmaktır. Dokümana göre, RF'nin nükleer caydırıcılık politikası temelde savunmacı bir yaklaşım içermektedir. Nükleer caydırıcılık ile RF'nin egemenliği ile toprak bütünlüğünün korunması ve RF ile müttefiklerine yönelik potansiyel düşman saldırılarının caydırılması amaçlanmaktadır.[21] RF nükleer silahları yalnızca caydırıcılığın bir unsuru olarak görmekte ve nükleer silahların kullanılmasını sıra dışı ve son çare bir önlem olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda Moskova, nükleer tehdidin azaltılması için tüm önlemleri almaya çalışmaktadır.[22] RF, 3 Ocak 2022 tarihinde nükleer silah sahibi beş devletin yaptığı müşterek açıklamada "nükleer bir savaşın kazanılamayacağı ve asla savaşılmaması gerektiği" konusunda iradesini ortaya koymuştur.[23]

RF'nin nükleer caydırıcılığının hedefi, RF ve müttefiklerine karşı yapılacak bir saldırıya yönelik misillemede bulunulacağının potansiyel düşmanlar tarafından anlaşılmasını sağlamaktır. Nükleer caydırıcılık, RF silahlı kuvvetlerinin ve özellikle nükleer silahların sürekli olarak muharebeye hazır durumda bulunması ve potansiyel düşmana katlanamayacağı zararı verecek imkâna sahip olmakla sağlanabilecektir. Nükleer caydırıcılık; barış, gerginlik ve savaş dönemlerinin tümünde nükleer silahların kullanıldığı ana kadar devam edecek bir süreci ve faaliyetler dizisini içermektedir.[24]

Bahse konu dokümanda RF açısından askeri risk oluşturup askeri tehdide dönüşebilecek ve nükleer caydırıcılık ile önlenebilecek durumlar aşağıda belirtilen şekilde ifade edilmiştir:[25]

- RF'ye komşu ülkelerde/sularda nükleer silahlara sahip kuvvetlerin konuşlandırılması;
- RF'yi potansiyel düşman olarak tanımlayan ülkelerce füze savunma sistemlerinin, kısa/orta menzilli seyir ve balistik füzelerin, hassas güdümlü konvansiyonel füzelerin, hipersonik silahların, silahlı insansız hava araçlarının ve yönlendirilmiş enerji silahlarının konuşlandırılması;
- Dış uzayda füze savunma sistemi ve saldırı sistemlerinin geliştirilmesi;
- Diğer devletlerce RF ve müttefiklerine karşı kullanılabilecek nükleer silahlara ve bunların atma vasıtalarına sahip olunması;
- Nükleer silahların, atma vasıtalarının ve nükleer silah geliştirilmesi için gerekli teknoloji ve materyallerin kontrolsüz yayılımı;
- Nükleer silahlar ve atma vasıtalarının nükleer olmayan ülkelere konuşlandırılması.

RF'ye göre stratejik caydırıcılık, askeri ve askeri olmayan tedbirler ve yetenekler ile karşıt tarafın RF'ye karşı kuvvet kullanmasının özellikle stratejik düzeyde engellenmesi olarak tanımlanmaktadır. RF'nin stratejik caydırıcılık amacıyla kullandığı askeri yetenekler çoğunlukla hem nükleer hem de konvansiyonel tedbirleri/yetenekleri içermektedir.

RF nükleer caydırıcılığını, nükleer silahlara, diğer kitle imha silahlarına ya da önemli miktarda konvansiyonel kuvvete sahip ve RF'yi potansiyel düşman olarak gören münferit bir devlete ya da bir koalisyona/ittifaka karşı sergileme niyetindedir. Kremlin, nükleer caydırıcılığını sergilerken, potansiyel düşman tarafından RF'ye ya da müttefiklerine karşı kullanılmak üzere diğer ülkelere yerleştirilen saldırı silahlarını, yönlendirilmiş enerji silahlarını, füze savunma kabiliyetlerini, erken uyarı sistemlerini, nükleer silah ve diğer kitle imha silahlarını dikkate alacağını ilgili dokümanda beyan etmektedir.[26] RF nükleer caydırıcılığını sürdürürken uluslararası silah kontrol anlaşmalarına uymayı; nükleer caydırıcılığını sağlayacak faaliyetleri sürdürmeyi; nükleer caydırıcılığını askeri tehditlere uyumlu hale getirmeyi; potansiyel düşmanın büyüklük, zaman ve yer olarak tahmin edilemezliği çerçevesinde uygun ölçüde nükleer caydırıcılığın kullanılmasını; hükümetin nükleer caydırıcılık alanında kontrolünün merkezileştirilmesini; nükleer caydırıcılığın yeterli seviyede devamının sağlanması maksadıyla nükleer caydırıcılık birliklerinin rasyonel yapı ve teşkillerden oluşturulmasını; nükleer caydırıcılık birliklerinin sürekli muharebeye hazır durumda bulundurulmasını gözetecektir.[27]

Bahse konu dokümanda en dikkat çekici bölüm RF'nin nükleer silah kullanabileceği durumların belirtildiği kısımdır. Buna göre RF, kendisine veya müttefiklerine nükleer ya da diğer kitle imha silahları ile yapılan saldırılarda ya da RF'ye karşı konvansiyonel silahlarla yapılan saldırıların devletin varlığını ciddi ölçüde tehlikeye düşürdüğü durumlarda nükleer silah kullanma hakkını saklı tutmaktadır. Ayrıca RF, kendisine veya müttefiklerine;

- Balistik füze fırlatıldığına dair güvenilir data elde ettiği,
- Nükleer ya da diğer kitle imha silahları ile saldırı gerçekleştirildiği,
- Kritik hükümet ve askeri tesislerine RF'nin nükleer karşılık vermesini engelleyecek şekilde saldırı yapıldığı,

- Konvansiyonel saldırılarla RF'nin varlığının kritik şekilde tehlikeye girdiği durumları nükleer silah kullanılabilecek koşullar olarak tanımlamaktadır.[28]

Stratejik doküman nükleer silah politikasında RF devlet başkanına önemli yetkiler vermektedir. Bu çerçevede nükleer caydırıcılık konusunda temel devlet politikası, RF devlet başkanı tarafından yürütülmektedir. Nükleer silah kullanma kararı, RF devlet başkanı tarafından verilecektir. RF devlet başkanı, diğer devlet ve uluslararası organizasyonları; RF'nin nükleer silah kullanmaya hazır olduğu, nükleer silah kullanma kararı aldığı ya da nükleer silahlarını kullandığı hakkında bilgilendirme yapma yetkisine sahiptir. RF hükümeti; nükleer caydırıcılığın sürdürülmesi için gerekli ekonomik politikayı uygulamaya, nükleer caydırıcılık birliklerini göreve hazır bulundurmaya ve nükleer caydırıcılık konusunda dış ve bilgi harekâtı politikaları izlemeye yetkilidir. RF Güvenlik Konseyi ise nükleer caydırıcılık ile ilgili temel askeri politikaların belirlenmesi ve federal yürütme organları arasında RF devlet başkanının nükleer caydırıcılık ile ilgili kararlarının uygulanmasını koordine etmek ile görevlendirilmiştir. RF Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ile birlikte nükleer caydırıcılık ile ilgili organizasyonel ve askeri tedbirleri alma hususlarında sorumluluk sahibidir.[29]

Stratejik dokümandan yapılan çıkarımlar çerçevesinde RF'nin nükleer caydırıcılık politikası, küresel düzeyde saldırgan üzerinde katlanılamayacak yoğunlukta stratejik nükleer silah kullanımına odaklanırken, taktik nükleer silahların yoğun kullanımı kapsamında düşman silahlı kuvvetleri ve ekonomik tesislerinin imhasına yönelmektedir. Bununla birlikte nükleer silahların sınırlı kullanımı ile nükleer silahların yoğun kullanılacağı tehdidinde bulunularak savaşın seviyesinin düşürülmesi ya da RF'nin çıkarları çerçevesinde sonlandırılması da sağlanabilir.[30]

Sonuç

RF'nin nükleer caydırıcılık stratejisi büyük ölçüde savunma amaçlıdır. Ancak sınırları dışında icra ettiği askeri harekâtlarda ABD ve NATO gibi üçüncü tarafların müdahalesini caydırmak maksadıyla da RF tarafından nükleer caydırıcılık kullanılmaktadır. RF, nükleer caydırıcılığını sadece potansiyel düşmanlarının nükleer yeteneklerine karşı değil, aynı zamanda konvansiyonel yeteneklerine karşı da kullanmaktadır. RF'nin askeri doktrin ve nükleer caydırıcılık stratejisi incelendiğinde Moskova'nın gerçekte ABD ve NATO'nun dâhil olacağı ve taktik ya da stratejik nükleer silahlarını kullanmak zorunda kalabileceği bölgesel ya da büyük ölçekli bir savaşı arzu etmediği açıkça görülmektedir. Bu nedenle Moskova, RF-Ukrayna savaşında sıkça nükleer silahlarını gündeme getirerek nükleer caydırıcılığını ABD ve NATO'ya hatırlatmaya

çalışmakta ve yerel bir savaş olan RF-Ukrayna Savaşının ABD ve NATO'yu içeren bölgesel ya da büyük ölçekli bir savaşa dönüşmesine engel olmaya çalışmaktadır. Ancak günümüzde RF ile ABD ve NATO'nun birbirilerini düşman olarak tanımladığı, nükleer silahların sınırlanması ve kontrolü ile ilgili antlaşmaların fiili olarak hükümsüz kaldığı göz önüne alındığında, RF'nin nükleer silah kullanım eşiğinin hangi düzeyde olacağını analiz etmenin giderek zorlaştığı da bir gerçektir.

Sonnotlar

1 Dünyada ilk nükleer silah testi ABD tarafından Manhattan Projesi kapsamında 16 Temmuz 1945 tarihinde Los Alamos/New Mexico'da gerçekleştirilmiştir.

2 TRT Haber, (08.08.2023). ABD'nin Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atmasının üzerinden 78 yıl geçti, (erişim tarihi: 20.08.2023) https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-hirosima-ve-nagazakiye-atom-bombasi-atmasinin-uzerinden-78-yil-gecti-

3 Woolf, A.F. (21 Nisan 2022). "Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces, and Modernization", Congressional Research Service, (erişim tarihi: 20.08.2023) https://sgp.fas.org/crs/nuke/R45861.pdf

4 Barabanov, M. vd. (2012). Military Reform: Toward the New Look of the Russian Army, Valdai Discussion Club, (erişim tarihi: 15.08.2023) https://valdaiclub.com/files/11447/

5 Kristensen H.M., Korda M. (2022). "Russian nuclear forces", SIPRI Yearbook 2023: Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, s.262-263, (erişim tarihi: 15.09.2023) https://www.sipri.org/sites/default/files/YB23%2007%20WNF.pdf

6 SIPRI, (12 Haziran 2023). States invest in nuclear arsenals as geopolitical relations deteriorate—New SIPRI Yearbook out now. (erişim tarihi: 15.08.2023) https://www.sipri.org/media/press-release/2023/states-invest-nuclear-arsenals-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now#:~:text=The%20nine%20nuclear%2Darmed%20states,capable%20weapon%20systems%20in%202022.

7 Ibid.

8 Office of the Director of National Intelligence, (6 Şubat 2023). Annual Threat Assessment of The U.S. Intelligence Community, (erişim tarihi: 22.08.2023) https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2023-Unclassified-Report.pdf

9 Fink, A. L., Oliker, O. (2020). Russia's Nuclear Weapons in a Multipolar World, Dædalus, the Journal of the American Academy of Arts & Sciences, 149 (2), s. 37-38.

10 Arbatov, A. (2023). "Nuclear Metamorphoses", Russian International Affairs Council, (erişim tarihi: 30.08.2023) https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/nuclear-metamorphoses/

11 Dugin, A. (2014). Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım, (çev. Vügar İmanov), Küre Yayınları, 8. Bsk., s.97-98.

12 Ministry of Defence of the Russian Federation, (t.y.). Objectives of the Russian Armed Forces, (erişim tarihi: 22.08.2023) https://eng.mil.ru/en/mission/tasks.htm

13 Wachs, L. (2022), "The Role of Nuclear Weapons in Russia's Strategic Deterrence", German Institute for International and Security Affairs, (erişim tarihi: 30.08.2023) https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C68_NuclearWeaponsRussias_Deterrence.pdf

14 Ibid.

15 President of Russia, (24 Şubat 2022). Address by the President of the Russian Federation, (erişim tarihi: 25.08.2023) http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843

16 TASS, (22 Şubat 2022). Putin orders "special service regime" in Russia's deterrence force, (erişim tarihi: 30.08.2023) https://tass.com/defense/1412575

17 Fink, A. (2023). The Wind Rose's Directions: Russia's Strategic Deterrence during the First Year of the War in Ukraine, The French Institute of International Relations, (erişim tarihi: 15.09.2023) https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_fink_russian_strategic_deterrence_aout2023.pdf

18 Federation of American Scientists, (t.y.). The Basic Provisions of the Military Doctrine of the Russian Federation, (erişim tarihi: 25.08.2023) https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/russia-mil-doc.html

19 Arms Control Association, (t.y.). Russia's Military Doctrine, (erişim tarihi: 30.08.2023) https://www.armscontrol.org/act/2000-05/russias-military-doctrine

20 Carnegie Endowment for International Peace, (9 Şubat 2010). Text of newly-approved Russian Military Doctrine, (erişim tarihi: 09.09.2023) https://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf; Russia Strategic Initiative, (2022). Russian Military Doctrine: RSI Primer, (erişim tarihi: 05.09.2023) https://oe.tradoc.army.mil/wp-content/uploads/2022/06/RSI-Russian-Military-Doctrine-Primer-Final-single-page-04282022.pdf

21 The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2 Haziran 2020). Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence, (erişim tarihi: 14.08.2023) https://archive.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/international_safety/disarmament/-/asset_publisher/rp0fiUBmANaH/content/id/4152094

22 Ibid.

23 The White House, (2022). Joint Statement of the Leaders of the Five Nuclear-Weapon States on Preventing Nuclear War and Avoiding Arms Races, (erişim tarihi: 16.09.2023) https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/01/03/p5-statement-on-preventing-nuclear-war-and-avoiding-arms-races/

24 Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence

28 Ibid.

29 Ibid.

30 Bruusgaard, K.V. (2016). "Russian Strategic Deterrence", Survival, 58(4), s. 11–12.